

Lessen van de Srilankaanse tragedie: een voorproefje van mondiale veranderingen op het gebied van veiligheid en ontwikkeling?

Het einde van de Srilankaanse oorlog, met de ineenstorting van de rebellenbeweging van de Tamil Tijgers in 2009, heeft geen grootschalige internationale aandacht gekregen, net zo min als de nasleep ervan.¹ In dit artikel zetten wij belangrijke lessen en implicaties van de conflictueuze situatie en huidige ontwikkelingen in Sri Lanka uiteen. Laten wij – om sceptische lezers gerust te stellen – maar gelijk toegeven: Sri Lanka herbergt geen zwaarwegende geopolitieke belangen, niet voor Nederland en, op India na, eigenlijk voor geen enkel ander land in de wereld. Het is geen bron van anti-westerse dreigingen en er staan geen grote economische kwesties op het spel.

Toch zijn er twee redenen om de vinger aan de pols te houden. Ten *eerste* zijn er morele en humanitaire overwegingen die een rol spelen. Zelfs voor een publiek dat gehard is door een lange stroom slecht nieuws uit de post-koloniën, zouden 30.000 burgerdoden in een paar maanden tijd reden tot enige verantwoordiging moeten zijn. Dit wordt nog versterkt door de triomfantelijke houding van de Srilankaanse regering en de halsstarrige ontkenning van humanitaire excessen.

Ten *tweede* – en dit is waar dit artikel primair op is gericht – manifesteren zich in Sri Lanka mondiale veranderingen en machtsverschuivingen, die tevens van invloed zijn op de regionale balans en de (politieke) ruimte voor westerse donoren en handelspartners. Zelfs als het lot van de Srilankaanse bevolking wegens gebrek aan geopolitieke gewichtigheid terzijde wordt geschoven, verdient het eiland enige aandacht, want het geval-Sri Lanka werpt zijn schaduw vooruit. De kans is groot dat we veel ingrediënten van de Srilankaanse tragedie elders tegen gaan komen.

Wij behandelen de vier mondiale tendensen die ons inziens tot uiting komen in Sri Lanka. In het kort zijn dit: 1 de neiging na '9/11' om een militaire oplossing voor asymmetrische conflicten te zoeken; 2 de ondergang van wat het gedachtegoed van de 'liberale vrede' genoemd wordt; 3 de opkomst van China en an-

dere niet-westerse mogendheden; en 4 de toenemende populariteit van het model van een sterke staat die maatschappelijk verzet onder het mom van ontwikkeling de kop indrukt.

De Srilankaanse versie van vrede

De geschiedenis van het Srilankaanse conflict is het verhaal van een staat die er na de onafhankelijkheid niet in slaagde alle bevolkingsgroepen een plek in het land te geven. De meerderheidsdemocratie van de Singalezen (73%) leidde tot oppositie van de minderheden, in het bijzonder de Tamils (13%). Gematigd politiek verzet bood geen soelaas en werd overtroefd door een gewelddadige opstand. Het doel was een onafhankelijk *Tamil Eelam*, een staat bestaande uit het door Tamils gedomineerde noorden en het multi-etnische oosten van het eiland. De oorlog tussen de Srilankaanse regering en de *Liberation Tigers of Tamil Eelam* (LTTE) escaleerde in de jaren '80 en woedde voort, ondanks een reeks vredesbesprekingen en Indiase interventie. De verliezen liepen hoog op, scheidslijnen werden dieper en in de jaren '90 consolideerden de Tamil Tijgers hun *de facto* staatsbestel in delen van het noordoosten.

Rond de eeuwwisseling leek er even hoop te gloren. Met Noorse bemiddeling kwam een staakt-hetvuren tot stand en gingen vredesbesprekingen van start. Internationale donoren verdrongen elkaar in een poging de onderhandelingen met ontwikkelingshulp te steunen. Het proces liep echter spaak en de grote internationale betrokkenheid gaf de Singalees-nationalistische oppositie onbedoeld extra politieke munitie. Met de combinatie van westerse inmenging in soevereine aangelegenheden, het neo-liberale hervormingspakket van de regering en onderhandelingen met de 'terroristen' van de LTTE werd het Srilankaanse electoraat overvraagd en dit leidde tot een terugslag. De tsunami van 2004 voorkwam een onmiddellijke hervatting van de oorlog, maar uitstel leidde niet tot afstel. De massale hulprespons na de

ramp versterkte – ondanks deels positieve resultaten – de zorgen over buitenlandse interventie en droeg bij aan nieuwe irritaties tussen de LTTE en de regering.

De presidentsverkiezingen van 2005 luidden een nieuw tijdperk in. De nieuw verkozen Mahinda Rajapaksa wierp zich op als vertolker van de Singalese onvrede. Vredesonderhandelingen liepen definitief vast en de oorlog ging verder, eerst in het oosten, daarna langs het hoofdfrent in het noorden. Zoals voorheen trok de LTTE zich eerst tactisch terug, maar tot veler verbazing begon de beweging daarna barsten te vertonen. Het leiderschap weigerde terug te vallen op de aloude guerrillastrategie van ‘wegsmelten’: op de fiets in burgerkleding of verschanst in de dichtbegroeide dorre bossen van de noordelijke laagvlakte. De LTTE hield vast aan de mythe van een eigen territoriale staat en voerde de burgerbevolking dwangmatig mee als menselijk schild. Dat schrok de krijgsmacht echter niet af. Met een overmacht van zware wapens werden de rebellen omcirkeld; een humanitaire tragedie ontvouwde zich. VN-konvoeien, geïmproviseerde ziekenhuizen en witte vlaggen werden niet ontzien. Het laatste stukje Tamil Eelam, met honderdduizenden vluchtelingen en de laatste LTTE-strijders, werd in mei 2009 overwonnen. Het volledige leiderschap werd geliquideerd en minstens 30.000 burgers vonden een gruwelijke dood. De rest kwam met de schik vrij, maar werd geïnterneerd in slecht uitgeruste vluchtelingenkampen.

Op zich zelf is de ondergang van de LTTE een zegen voor Sri Lanka. De beweging heeft nooit veel bereidheid getoond politieke compromissen aan te gaan en de terreur over de eigen Tamil-bevolking – in hun gebieden en overal ter wereld – alsmede de vele aanslagen op civiele doelen vormden een groot obstakel voor vrede. De overwinning op de LTTE had echter een hoge prijs; zij is niet benut om werkelijke vrede in het land en verzoening tot stand te brengen. Kort samengevat zijn er twee problemen. Ten *eerste* heeft het militaire offensief diepe wonden in de samenleving geslagen. Burgers zijn willens en wetens in grote getale geslachtofferd; aantijgingen van oorlogsmisdaden zijn niet van lucht. Er was enig internationaal protest, vooral uit het Westen, maar de Srilankaanse regering wist zich verzekerd van oogluikende Indiase instemming en steun van onder andere China. De Verenigde Naties hebben een zwakke rol gespeeld. Ban Kimoons late poging dat recht te zetten met het *Panel of Experts* dat ‘credible alleged violations’ van internationaal humanitair recht rapporteerde,² zorgde eerder dit jaar voor enige deining; daar deed de Britse tv-zender *Channel 4* nog een schepje bovenop, met een schokkende documentaire over ‘Sri Lanka’s Killing Fields’.³ De regering-Rajapaksa wijst de beschuldigingen echter in alle toonaarden van de hand; zij neemt daarmee

een zware hypotheek op de langdurige politieke stabiliteit en op de ruimte voor verzoening in het land.

Ten *tweede* bood de ineenstorting van de Tamil Tijgers een unieke kans politieke veranderingen door te voeren en de minderheden in het land de hand te reiken. Daar is echter niets van gekomen. Voor het eerst in jaren had Sri Lanka een regering die voldoende parlementaire steun genoot om de grondwet aan te passen. Die politieke ruimte werd echter benut om Rajapaksa’s derde presidentiële termijn mogelijk te maken, niet om doordachte vormen van decentralisatie door te voeren en/of minderheidsrechten te waarborgen. De aanhoudende aanwezigheid van de krijgsmacht in het noordoosten van het land en groeiende aanwezigheid van Singalese bedrijven en burgers aldaar wakkeren het gevoel van militaire bezetting en Singalese kolonisatie verder aan. Als we kijken naar de onderliggende oorzaken van het Tamil-conflict, is een oplossing twee jaar na het formele einde van de burgeroorlog eigenlijk verder weg dan ooit.

De Srilankaanse vrede heeft dus een zeer pregnante bijmaak, wat grote vragen oproept over de toekomst van het eiland. Niet iedereen hecht daar echter veel belang aan. Sterker, het ‘Rajapaksa-model’ zien sommige landen als inspiratiebron om hun eigen binnenlandse schermutselingen de kop in te drukken. De Srilankaanse ervaring laat immers zien dat separatistische of etnisch-politieke oorlogen wél militair te winnen zijn, dat internationale druk genegeerd kan worden en dat een regering in het zadel kan blijven met grootschalige mensenrechtenschendingen, maar zonder noemenswaardige politieke compromissen. Een boodschap die in menig Aziatische of Afrikaanse hoofdstad in goede aarde zal vallen.

De Indiase journalist Shashikumar⁴ vat de kenmerken van het Rajapaksa-model goed samen: 1 de wil en toewijding van politieke leiders om terrorisme te verslaan; 2 een ‘go to hell’-houding tegenover de internationale gemeenschap aannemen; 3 onderhandelingen weigeren; 4 de media reguleren; 5 geen staakt-het-vuren accepteren; 6 volledige operationele vrijheid aan het leger geven; 7 een accent leggen op jonge capabele commandanten; en 8 machtige burens (in dit geval India) aan boord houden.

Inmiddels vent het Srilankaanse ministerie van defensie zijn succesverhaal met veel trots en enthousiasme uit.⁵ De strategie van *contraterrorisme en counterinsurgency* die het Rajapaksa-model voorstaat, vindt intussen weerklank bij menig defensieanalist en in een legio aan militaire studies.⁶ De hier beschreven ontwikkelingen zijn een unieke samenloop van Srilankaanse omstandigheden, maar zij weerspiegelen ook meer fundamentele mondiale veranderingen. De vier meest belangrijke tendensen bespreken wij hieronder.

Verzet in een tijd van contraterrorisme

De uitkomst van de oorlog wordt voor een groot deel aan het 'Rajapaksa-model' toegeschreven, maar het is even belangrijk haar te bezien als het verlies van de LTTE. Veranderingen in de internationale context en strategische fouten van het leiderschap liggen aan de rebellenederlaag ten grondslag. De beweging provoocerde de Srilankaanse regering in 2005 en 2006 tot een oorlog, met de aankondiging dat zij zelf een onafhankelijke staat zou afdwingen als de regering niet bereid was water bij de wijn te doen. Dat bleek een faliekante misrekening. De LTTE had onvoldoende beseft dat de mondiale oorlog tegen het terrorisme voor een kanteling van het internationale speelveld had gezorgd. De LTTE werd al eerder als terroristische organisatie aangemerkt (bijvoorbeeld in India en de Verenigde Staten in de jaren '90), maar het sterk vertakte internationale netwerk van de organisatie liep pas werkelijk averij op, toen ook Canada en de Europese Unie de Tijgers op de zwarte lijst plaatsten. Dit had grote gevolgen voor de financieringsbronnen uit de omvangrijke Tamil-diaspora in westerse landen, die beter gecontroleerd en regelmatig onderschept werden.

Met het kerende mondiale tij werd onderhandelen ook een minder aantrekkelijke optie voor de LTTE. De Noorse bemiddelaars – die na het staakt-het-vuren van 2002 bleven proberen de dialoog met de Tijgers open te houden – raakten in steeds groter isolement, als enige statelijke partij die nog bereid was tot formele contacten met de beweging. Dit effect werd versterkt door de hierna beschreven omslag in de invloedssfeer van westerse en oosterse mogendheden. India zag de ondergang van de LTTE als voorwaarde voor een oplossing van het conflict. Het land verschaftte radarapparatuur en inlichtingen over LTTE-activiteiten, bijvoorbeeld over maritieme smokkel. China, Rusland en andere Aziatische landen leverden wapens op afbetaling en gaven diplomatieke rugdekking aan het offensief van de Srilankaanse krijgsmacht. Het militaire apparaat was beter toegerust dan ooit, terwijl de internationale wil in de bres te springen voor een rebellenbeweging juist drastisch was afgenomen.

Het merendeel van de oorlogen die tegenwoordig woeden, zijn *asymmetrische conflicten*, waarbij een of meer statelijke partijen het opneemt tegen een of meer niet-statale gewapende groepen. Vreedzame oplossingen voor dergelijke oorlogen zijn altijd moeizaam geweest. De internationale doctrine van contra-terrorisme maakt het er niet gemakkelijker op. Noorwegen heeft zich de afgelopen twintig jaar in verscheidene landen ontpopt als bemiddelaar en probeerde daarbij veelal een mate van gelijkwaardigheid tussen staat en niet-staat te stimuleren om onderhandelingen mogelijk te maken. Als relatief onmachtig bemiddelaar lag

de nadruk daarbij op het zoeken naar politieke ruimte en compromissen, zonder veel dwang richting één van beide partijen. Of dat model *überhaupt* nog een toekomst heeft, is nu de vraag.

Het bankroet van de 'liberale vrede'

Het tweede mondiale thema dat in Sri Lanka nadrukkelijk speelt, betreft het 'liberal peace'-debat. Vooral in de Angelsaksische literatuur heeft het concept van de liberale vrede de afgelopen tien jaar veel aandacht gekregen. Centraal daarbij stond het idee dat conflictoplossing, democratie en vrije markt elkaar zouden versterken in de zoektocht naar een vreedzame beëindiging van oorlog. In het bijzonder van links georiënteerde academici kwam hier veel kritiek op, niet alleen gestoeld op ideologische bezwaren tegen de *Washington Consensus*,⁷ maar ook op empirische gronden. Marktgerichte hervormingen kunnen weliswaar de broodnodige economische groei op gang brengen, maar ze leiden ook tot maatschappelijke onrust en verzet op een moment dat de politieke verhoudingen toch al hooggespannen zijn. Kort gezegd: vredesprocessen zijn al inherent kwetsbaar. Privatisering, ontslagen en gevoelige bezuinigingen spelen de oppositie alleen maar verder in de kaart.

Sri Lanka was een schoolvoorbeeld van deze dynamiek. De door de *United National Party* (UNP) geleide regering, die in 2001 aan de macht kwam, droeg bovenstaande ideeën volmondig uit. Daarmee leek Sri Lanka een uitgelezen locatie voor internationale donoren om de 'liberale vrede' in praktijk te brengen. Het komt immers niet zo vaak voor dat een ontwikkelingsland in oorlog zélf ambitieuze, liberale hervormingen inzet. Het toenmalige hoofd van de Wereldbank in Sri Lanka vertrouwde één van de auteurs ooit toe dat hij nog nooit in een land had gewerkt waar hij de regering moest verzoeken hervormingen af te remmen.

Het binnenlandse draagvlak voor deze strategie was echter aan erosie onderhevig, terwijl controversiële economische hervormingen en toenadering tot buitenlandse donoren de UNP-regering kwetsbaar maakten voor kritiek. Het was dat electorale sentiment dat in 2005 Mahinda Rajapaksa aan de macht bracht en hem stimuleerde een harde lijn in te zetten, zowel richting de LTTE als tegen buitenlandse inmenging. Sterker nog, het hele idee van vredesonderhandelingen en internationale steun raakte in diskrediet. Vrede is min of meer een taboewoord geworden (ten koste van 'overwinning'), terwijl internationale hulporganisaties die zich uitspreken over deze situatie, toegang tot de voormalig conflictgebieden en het land zelf wordt ontzegd. Srilankaanse organisaties die buitenlandse steun ontvangen, riskeren zichzelf daarmee te diskwalificeren. Sommige organisaties worden zelfs publiekelijk als landverraders weggezet. Voor zover het liberale ge-

dachtegoed dus nog een rol speelt in Sri Lanka, is dat om een zeer onliberale agenda te legitimeren.

De Beijing Consensus?

De openlijke ramkoers van de regering-Rajapaksa ten opzichte van het Westen is ook een afspiegeling van verschuivingen in het internationale machtsveld, in het bijzonder de opkomst van China. Enigszins polemisch zou men kunnen stellen dat de neoliberale uitgangspunten van de 'Washington Consensus' terrein verliezen aan de 'Beijing Consensus',⁸ die sterk stoelt op statelijke soevereiniteit, niet-inmenging in binnenlandse aangelegenheden en de onvoorwaardelijke afwijzing van separatisme, militante minderheidsbewegingen of andere vormen van maatschappelijk verzet die de politieke stabiliteit en de veiligheid van de staat aantasten.

Enige relativisering is hier echter op haar plaats. Sino-Srilankaanse betrekkingen hebben een langere geschiedenis en Sri Lanka moet een stevige lijst landen boven zich dulden op het prioriteitenlijstje van Beijing. Niettemin is de intensivering van Sri Lanka's relaties met China een feit. Deze relatie moet primair worden gezien in samenhang met de regionale dynamiek. De *Realpolitik* van Zuid- en Oost-Azië wordt enerzijds gekenmerkt door doorlopende rivaliteit tussen de grote mogendheden (vooral China, India en Japan), en anderzijds door de neiging van kleinere staten allianties aan te gaan die de macht van de naburige 'grootmacht' inperken. In het geval van Sri Lanka houdt dat in dat relaties met Delhi doorslaggevend zijn, maar dat tegelijkertijd naarstig banden worden onderhouden met China, Pakistan en (tot voor kort) het Westen. De opkomst van China heeft echter zichtbare gevolgen voor deze diplomatieke carrousel. Naast Chinese wapenleveranties stelde de band met Beijing de Srilankaanse regering in staat om zowel Indiase als Westerse druk in de wind te slaan. Amerikaanse en Europese kritiek op mensenrechtenschendingen en vermeende oorlogsmisdaden wordt hiermee effectief geneutraliseerd.

De Srilankaanse elite blijft taalkundig, historisch en wat betreft onderwijs sterk op het Westen gericht, terwijl uiteindelijk de export naar Europa en de Verenigde Staten van aanzienlijk groter economisch belang is dan Chinese investeringen, die in grote mate terugvloeiën naar Chinese bedrijven. Dat neemt echter niet weg dat Sri Lanka één van vele voorbeelden is van tanende westerse invloed. De mogelijkheid ontwikkelingshulp als drukmiddel in te zetten, is bijvoorbeeld danig afgenomen. De invloed van hulp was altijd al beperkt door verdeeldheid onder donoren, maar de sterke groei van Chinese hulp en investeringen (en andere niet-westerse donorlanden) heeft hier definitief een streep door gezet. Naast een veelheid aan leningen

en infrastructuurprojecten zijn de Chinezen betrokken bij de bouw van een diepzeehaven in Hambantota, aan de zuidkust. India ziet dit met argusogen aan. Naast een tussenstop voor Chinese rederijen biedt de haven ook mogelijkheden voor de Chinese marine of inlichtingendiensten. Met het oog op Chinese militaire belangen in India's andere buurlanden vreest Delhi een gestage omsingeling.⁹

Ontwikkeling als pacificatie

Tot slot is wat zich afspeelt in Sri Lanka een weergave van de tendens ontwikkeling in te zetten als instrument voor pacificatie. Ook die gedachte is niet nieuw. Al tijdens de Europese industrialisatie was duidelijk dat het verschaffen van maatschappelijke voorzieningen een middel was om de bevolking gedeisd te houden.¹⁰ Die redenering heeft weinig aan relevantie ingeboet, ook in Den Haag. Nederlandse militairen reisden immers naar Afghanistan af om de 'hearts and minds' van de bevolking voor zich te winnen. Ontwikkelingssamenwerking en veiligheidsinterventies groeien al jaren naar elkaar toe – zij het met horten en stoten en veelal onder protest van humanitaire organisaties. Vaak wordt echter duidelijk dat sociaal-economisch welzijn, hoe belangrijk ook, geen vervanger is voor politieke oplossingen. En vaak blijkt ook dat de bevolking de truc door heeft. Zij accepteert de hulp, maar verpatst daarmee niet noodzakelijkerwijs haar hart of ziel.

De Srilankaanse regering toont zich echter een enthousiast aanhanger van deze strategie. De Tamils hebben zich volgens het regime-Rajapaksa laten misleiden door politieke opruiers en terroristen. Onvrede in Sri Lanka is in hun ogen primair een ontwikkelingsprobleem. Het idee van een etnische identiteit is secundair. 'We zijn allen Sri Lankaan', zo betoogde de president in zijn overwinningrede in mei 2009. De oplossing ligt volgens de regering dan ook niet in het versterken van de rechtspositie van minderheden, erkenning van taal, gelijke kansen of democratische borgen tegen de tirannie van de meerderheid – laat staan in een onafhankelijke Tamil-staat – maar simpelweg in materiële welvaart en economische vooruitgang.

Het verlies van de LTTE werd daarom op de voet gevolgd door ambitieuze ontwikkelingsplannen als 'Mahinda Chintanaya' (letterlijk Mahinda's plan, nationaal), 'Negenahira Navodaya' (wederopstanding van het oosten), en 'Uthuru Wasanthaya' (lente van het noorden). Nieuwe wegen, bruggen en energiecentrales worden de hemel in geprezen; de foto's van deze bakens van vooruitgang vormden de kern van Rajapaksa's presidentiële herverkiezingscampagne in 2010.

De hachelijke aanname is dat deze investeringen minderheidsgrievens naar de achtergrond dwingen, op-

dat de politieke machtsverhoudingen en etnische ongelijkheid kunnen blijven voor wat ze zijn.

Sri Lanka's Aziatische donoren lijken zich hier goed in te kunnen vinden. Voor zover binnenlandse verhoudingen hun überhaupt een zorg zijn, past de strategie goed in het aloude Oost-Aziatische model van een 'developmental state': sterke statelijke structuren die de samenleving vormgeven naar gelang de noden van economische groei. Democratische rechten, verdelingsvraagstukken en het welzijn van minderbedeelden worden daaraan ondergeschikt gemaakt. Protest, laat staan opstand, wordt in de kiem vermoord. Het is op zijn minst ironisch dat Sri Lanka – ooit het toonbeeld van een ontwikkelingsland dat groei combineerde met democratische machtswisselingen, vrouwenkiesrecht en hoge scores voor levensverwachting, alfabetisme, onderwijs en gezondheidszorg – zich nu zo uitdrukkelijk laaft aan het veel repressievere Oost-Aziatische model.

Conclusie

Het tragische einde van de oorlog in Sri Lanka was primair te wijten aan de militaire keuzen en politieke halsstarrigheid van beide partijen: zowel de regering als de LTTE. De afloop en nasleep van het conflict werden echter sterk beïnvloed door de internationale context. Veranderende machtsverhoudingen (in het bijzonder de opkomst van China) en dominante doctrines (anti-terrorisme, de kritiek op het liberale-vrede-model en het gebruik van ontwikkeling voor pacificatie) manifesteerden zich nadrukkelijk in Sri Lanka. Daarmee is de situatie in Sri Lanka niet alleen een kwestie van humanitaire zorg op een klein, ver weg gelegen eiland, maar ook een echoscopie van een veel bredere combinatie van mondiale ontwikkelingen. Het is goed mogelijk dat andere landen elementen van het 'Rajapaksa-model' overnemen, met alle gevolgen van dien. Dat betekent ook dat de rol van kleine, westerse liberale democratieën zoals Noorwegen en Nederland verandert. De niche voor dergelijke landen om met een fors hulpbudget, bilaterale en multilaterale toewijding en de 'soft power' van goede wil en een redelijk pleidooi voor menselijke waardigheid wat te bereiken, lijkt met rasse schreden kleiner te worden.

Bart Klem promoveert aan de Universiteit Zürich op de transitie in Oost-Sri Lanka van 2000 tot heden.

Reinout Pieneman is werkzaam bij ZOA Vluchtelingzorg in Sri Lanka.

Susanne Kamerling is wetenschappelijk medewerker bij Instituut Clingendael.

Noten

- 1 Zie in dit blad het artikel van Lucien Stöpler en Georg Frerks, 'Kindsoldaten in Sri Lanka: onverwerkte erfenis van bloedig conflict', april 2010, blz. 205-210 [eindred.].
- 2 Report of the Secretary General's Panel of Experts on Accountability in Sri Lanka, 31 maart 2011.
- 3 <http://www.channel4.com/programmes/sri-lankas-killing-fields/40d>
- 4 V.K. Shashikumar, 'Lessons from the war in Sri Lanka', in: *Indian Defence Review*, oktober 2009.
- 5 O.a. door middel van seminars en veldbezoeken, zoals het seminar 'Defeating Terrorism - Sri Lankan Experience', Colombo, 31 mei – 2 juni 2011 (www.defence.lk).
- 6 Voor discussie zie bijv. Shashikumar, a.w. noot 3; en D. Lewis, 'The failure of a liberal peace: Sri Lanka's counter-insurgency in global perspective', in: *Conflict, Security & Development*, 10(5), 2010, blz.: 647-671.
- 7 De oriëntatie op neoliberaal beleid ten aanzien van ontwikkelingslanden die vanaf de jaren '80 dominant werd, en die geïnstitutionaliseerd via de Wereldbank en het Internationaal Monetair Fonds. In de *Internationale Spectator* werd het begrip gehanteerd in het artikel van Han Dorussen en Hugh Ward, 'Liberal peace en economische diplomatie', februari 2010, blz. 91-93 [eindred.].
- 8 J. Goodhand, D. Rampton, R. Venugopal & N. de Mel, *Strategic Policy Assessment*. Persoonlijke communicatie één van de auteurs. 2011.
- 9 S. Kamerling, 'China, India en de strijd op/om Sri Lanka,' in: *JASON*, nr. 2, 2009, blz. 3-5.
- 10 M. Cowen & R. Shenton, *Doctrines of Development*, Londen: Routledge, 1996.